ఇది ఢిల్లీ మహానగరం, భారత దేశపు గుండెకాయ. కీ ఇచ్చిన యంత్రాలలా ఆఫీసులకీ, ఇళ్ళకీ మధ్య తిరిగే ఢిల్లీవాసులను పొద్దుటనుండీ చూసి చూసి విసిగిపోయి అస్తమిస్తున్నాడు సూర్యుడు.

ఇర్విన్ ఆస్పత్రికి కొద్ది దూరంలో ఒక సందులో చిన్న గుడిసెలో ఉంటున్న కాదిర్ బీడీ ముక్కని విసుగ్గా విసిరేశాడు. నరాలు లాగేస్తున్నాయి. గొంతుకలో తడి ఆరిపోతూంది. సారా పడితేకాని శరీరం గాడిలో పడేటట్టు లేదు. అతడి గుడిసె లోంచి ఆస్పత్రికి ఎదురుగా పోయే రోడ్డు కనబడుతుంది. ఆ రోడ్డు మీద ప్రవహించే జనసమ్మర్దాన్ని చూస్తూ కూర్చున్నాడు.

కొద్ది నిమిషాల తరవాత బ్రతుకు మీద తన అసహ్యాన్నంతా ఒక తిట్టులో కుదించి వ్యక్తంచేసి, అంతటితో సంతృప్తి చెందక ప్రపంచ స్వంతటినీ సవాలుచేస్తూ కసిగా ఉమ్మేశాడు కాదిర్.

మొన్న బ్లడ్ బాంకులో తన రక్తం అమ్మాడు. ఆ డబ్బుతో రెండు రోజులు మస్తుగా సారా తాగి, కోడిమాంసం ఆరగించాడు. ఈ వేళ మళ్ళీ జేబు ఖాళీ. సారా పడందే తను మనిషి కాడు. బరువైన జేబు తగిలి ఎన్నాళ్ళో అయింది. ఇంత తొందరగా ఆ రోజు ఎక్కడ [illegible] బరువైన జేబు దొరుకుతుంది? బ్లడ్ బాంకు వాళ్ళు కనీసం నెల్లాళ్ళకి కాని బ్లడ్ తీసుకోరు.

రెండు నెలల క్రితం ఏనిమిదవసారి జైలునుండి విడుదలయి వచ్చాడు కాదిర్. ఒకసారి మింట్ రోడ్డులో ఒక బంగళాలో సీలింగ్ ఫాను దొంగలిస్తూ పట్టుబడ్డాడు. ఇదివరకు నాలుగైదు ఫానులు తీసి అమ్మేశాడు. హాయిగా గడిచిపోయాయి కొద్ది రోజులు. ఈ సారి ఏమాత్రం ఏమయిందంటే — ఒక గవర్నమెంటు బంగళా ఖాళీగా ఉంది. దాని మీద చాలా రోజులు నిఘావేసి ఉంచాడు. ఒక పథకం కూడా వేశాడు. ఆ పథకం ప్రకారం కొన్ని ఖాళీ పాకేజీ పెట్టెలు ఆ ఇంటి వెనక చేరవేశాడు. ఆ రోజు మధ్యాహ్నం చుట్టుపక్కల ఎవ్వరూ లేకుండా చూసి మారు తాళం చెవితో తాళం తీసి బంగళాలో ప్రవేశించాడు. చుట్టూ చూసి ఒక గది తలుపు లోపలి నుండి తీసి బయటకు వచ్చి పెద్ద గది తాళం మళ్ళీ వేశాడు. ఇప్పుడు ఎవరు వచ్చినా వాడికి లోపల తను దూరినట్టు సందేహం కలగదు.

ఆ ఇంటి వెనక, తాను ఇదివరకే చేరవేసి ఉంచిన పాకేజీ పెట్టెలు చిన్న గదిలోకి తీసుకొచ్చాడు. తరవాత చిన్న గది తలుపులు లోపలి నుండి వేసుకున్నాడు. హాయిగా పాకేజీ పెట్టెలు ఒకదానిమీద ఒకటి పేర్చి, ఫానుని తెచ్చుకున్న పనిముట్లతో దించాడు. ఫానుని క్రింద పెట్టి చుట్టూ చూశాడు. ఎవరూ లేరు. కాపలాదారు ఇంకా ఎక్కడో ఉన్నట్టు ఉన్నాడు. కొంచెంసేపు ఆగి ఫానుని గుడ్డలో చుట్టి చిన్న గదిలోంచి బయటకు వస్తూండగా ఎదురుగా కాపలాదారు కనిపించాడు. ఫానుని అక్కడే పడేసి పరుగెత్తి పారిపోయాడు. కాని, ఆ ప్రాంతంలో ఎక్కడ దొంగతనం జరిగినా పోలీసులు తనను పిలుస్తారు. దానికి తోడు కాపలాదారు తనని చూశాడు కూడా. పోలీసుల తిట్లూ, దెబ్బలూ, జైలూ తప్పలేదు.

జైలు బయటకువచ్చి కొద్దిరోజులు బజారులో ట్రక్కుల మీద సామాన్లు లోడ్ చేసే పని చేశాడు. తాగి పడి ఉండడం వల్ల పనిలోకి వెళ్ళడంలో ఆలస్యం అయేది. పని పోయింది. తరవాత ఒక రోజు కనాట్ సర్కస్ బస్స్టాండులో ఒక జేబు తగిలింది. తరవాత ఏమీ బేరం దొరకలేదు. ప్రస్తుతం రామకృష్ణపురంలో ఒక ఇంట్లో పాగా వేయాలని పథకం వేస్తున్నాడు. పగలు

ఆ ఇంట్లో ఎవరూ ఉండడం లేదని అక్కడ కిరసనాయిలు అమ్మే రహమత్ అనేవాడు చెప్పాడు. ఆ ఇంటి మీద రెండు రోజులు నిఘా ఉంచి పనిచేయాలి.

కాదిర్ లేచి కుండలోంచి నీళ్ళు తాగాడు. నీళ్ళు నీచ్చే. తనకు వేసిన దాహం నీళ్ళకోసం అయితేగా! రెండు మూడు గుక్కలు తాగి ఉమ్మేశాడు. పెద్ద బూతు తిట్టు తిట్టి బయటకు చూశాడు. బయట రోడ్డుకు అవల పక్క ఎవడో బిచ్చగాడు కాలోయి పడి ఉన్నాడు. మధ్యాహ్నం నుండి పడున్నాడు. గెడ్డాలూ మీసాలూ గల అస్థిపంజరంలా ఉన్నాడు. ఇంకో కొన్ని శ్వాసలుమాత్రమే వాడికి వ్రాసిపెట్టి ఉన్నాయి.

ఆ రోడ్డు మీద, కొన్ని అడుగుల దూరంలోనే వేలకు వేల జనం ఎడతెరిపి లేని ఊరేగింపులా కార్లలో, బట్కాలలో, బస్సులలో, సైకిళ్ళ మీదా, కాలి నడకనూ వెళుతున్నారు. కాని, చావు బ్రతుకుల్లో ఉన్న ఆ మనిషి వాళ్ళ కంట బడలేదా? కంటబడకేం! అందరూ చూస్తున్నారు. వాళ్ళకి కళ్ళూ ఉన్నాయి, హృదయాలూ ఉన్నాయి. ఆ కళ్ళుమాత్రం కేమెరా లెన్సులు లాంటివి — చూస్తాయి, గ్రహిస్తాయి — అంతే. ఆ హృదయాలు గడియారాలు లాంటివి — కొట్టు కుంటాయి — అంతే.

అలా వెళుతున్న కార్లలో ఒక కారులో రామ్‌లాల్ కూడా ఉన్నారు. ఆయనకు శ్రీదవాక్యం ఓటే అపరిమితమైన దయా, జాలీనూ. ఆయన రాజకీయ నాయకుడు. క్రిందటి ఎన్నికల్లో ఆయన గుర్తు రిక్షా. ఆయన ఆ బిచ్చగాడిని చూశాడు. 'పాపం! అనుకున్నాడు. కారు ఆపుదాం అనుకున్నాడు కాని, గడియారం చూసుకుని టైము లేదనుకున్నాడు. ఎన్ని పనులు ఉన్నాయో! మినిస్టర్‌గారిని కలుసుకుని ఆయనతో తన మిత్రుడికి లైసెన్స్ ఇప్పించమని సిఫారసు చేయాలి. తరవాత అశోక్‌లో డిన్నర్‌లో పాల్గొనాలి. ఇంకా రాత్రి ఎన్నో ఎంగేజ్‌మెంట్స్. ఆ దృశ్యం దాటాక ఆయన ఆలోచనలను మినిస్టర్ గారూ, మిత్రుడూ ఆక్రమించారు.

మరొక కారులో మిసెస్ రమేష్ ఖన్నా ఉంది. ఆమె సంఘ సేవిక. ఆమె బంగ్లాదేశ్‌లో వరద బాధితులకు పాత బట్టలూ, మందులూ సేకరిస్తుంది. ఆమె ప్రధాన మంత్రిని కూడా కలును

పులిగడ్డ విశ్వనాథరావు

కుంది. అందుకు నిదర్శనంగా ఆమె ఇందిరాజీతో తీయించుకున్న ఫోటో ఆమె డ్రాయింగు రూములో అందరికీ స్వాగతం చెబుతుంది. ఆమె ఇప్పుడు రెడ్ క్రాస్‌లో పెద్ద అధికారిని కలుసుకోవడానికి వెళుతూంది. ఆమె కూడా ఆ దృశ్యం చూసి "ప్చ్!" అంది జాలితో. అంతే.

మరొక కారులో నిత్యానందస్వాముల వారు వెళుతున్నారు. ఆయన భక్తులు జోర్‌బాగ్‌లో ఒక అమెరికన్ డిప్లొమాట్ ఇంట్లో ఆయన ప్రవచనం ఏర్పాటు చేశారు. ఆయన అమెరికన్, భారతీయ, ఇతర దేశాల భక్తులు వెనక కార్లలో వస్తున్నారు. స్వాముల వారు ఆత్మ, పరమాత్మ సంబంధాలపై కాని, అహం బ్రహ్మాస్మి అన్న మాక్సిమ్‌పై గాని గంటల తరబడి మాట్లాడగలరు. ఆయనా ఈ దృశ్యం చూసి బాధపడ్డారు. "అయ్యో పాపం!" అని బయటకు అన్నారు కూడా. కాని, కారు ఆపించి ఆ బిచ్చగాడిని పరామర్శిస్తే, జోర్‌బాగ్ చేరడం ఆలస్యం అవుతుంది. అక్కడ అంత మంది భక్తులను నిరాశ పరచడం సమంజసం కాదు. కారుని ఆపలేదు. అయినా, ఇలా దారి ఆపుతూ ప్రయాణం సాగిస్తే గమ్యం చేరినట్టే.

వెనక జట్కాలో దరియాగంజ్ నుండి రామకృష్ణపురం వెళుతున్నారు పండిట్ జగన్నాథ్ ప్రసాద్ శర్మ. ఆయన ప్రసిద్ధి చెందిన రామాయణ పండితుడు. రామాయణంలో ప్రతి పద్యం, ప్రతి మాట—వాటి భావార్థాలు ఎల్లప్పుడూ ఆయన పెదవుల మీద నృత్యంచేస్తూ ఉంటాయి. పైగా ఆయన సాటిలేని రామభక్తుడు కూడా. దరియాగంజ్‌లో ఒక సేట్ ఇంట్లో రామాయణం చదివి, రామకృష్ణపురంలో కూడా రామాయణం చదవడానికి వెళుతున్నాడు. ఎప్పుడూ రాముడే నివసించే ఆయన మెదడులో ఈ బిచ్చగాడు ఎలా ప్రవేశించ గలడు? ఆయన ఈ బిచ్చగాడిని చూడనే లేదు.

'ఏమిటి ఈ ఊరు? పాపం ఈ బిచ్చగాడిని చూసే నాథుడు ఎవడూ లేడా? నాకే కాని తీరిక ఉంటే' అని

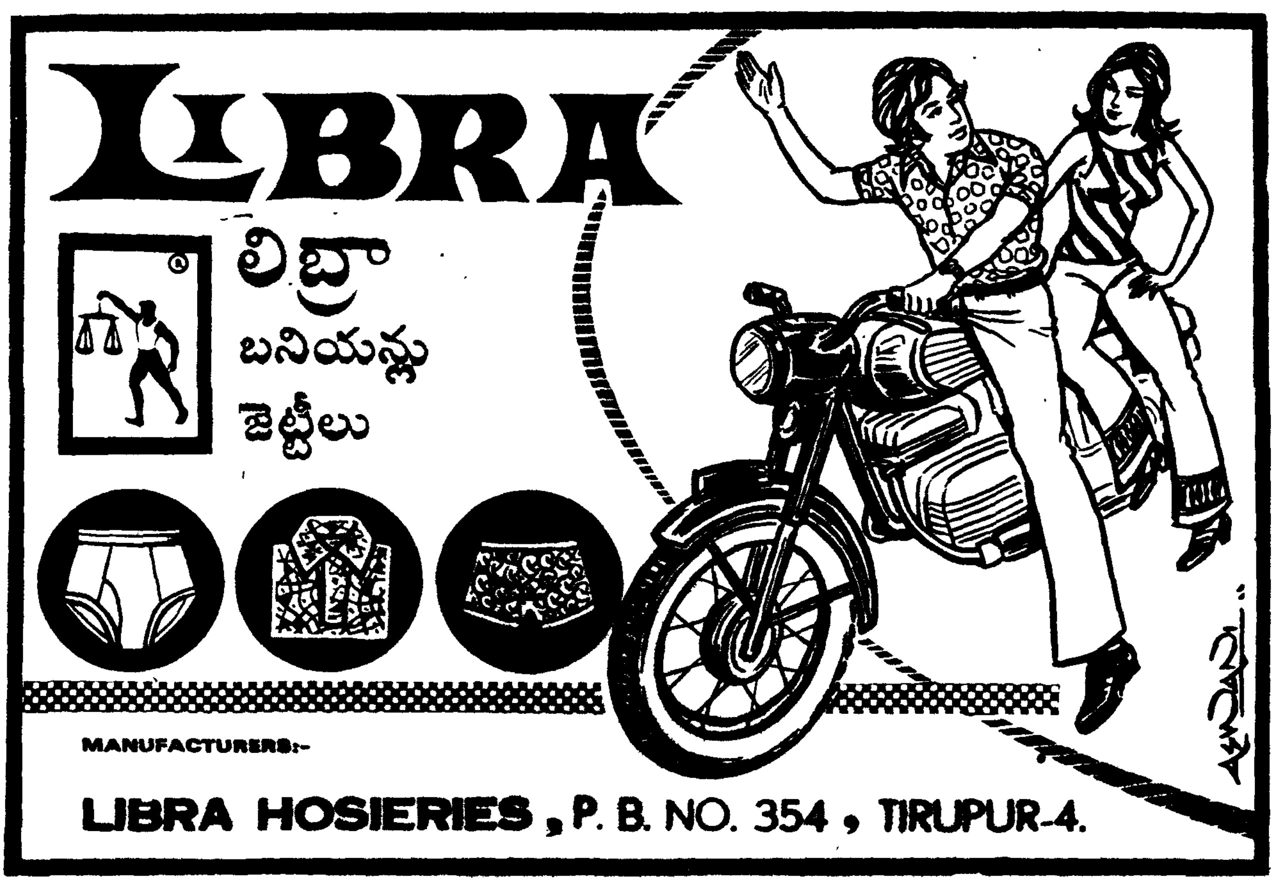

ఆయన ఆలోచిస్తుండగా జట్కా ఆ దృశ్యం దాటిపోయింది

[illegible] చంద్ర 'ప్రేమ్' అనే కవి, కథకుడు [illegible] ఉన్నాడు. ఆయన ఒక సాహిత్య గోష్ఠిలో [illegible] కావ్యం వినిపించడానికి వెళుతున్నాడు. ఆయన [illegible], కథల్లో ముఖ్య పాత్రలు [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] అంకితం చేయబడి ఉంటాయి. ఆయనకు 'భంగు' అలవాటు కూడా ఉంది. ఇప్పుడు ఆయన కళ్ళలో భంగు నిషా, నోటిలో కి[illegible], పెదవులమీద తన కొత్త కావ్యం ఉన్నాయి. ఆయనా ఆ బిచ్చగాడిని చూశాడు. కాని, ఆయన మెదడులో కాని, హృదయంలో కాని ఎక్కడా ఆ దృశ్యం ముద్రింపబడలేదు. కావ్యం వినిపించాలనే ఉత్సాహంతో తడబడుతూ, మురిసిపోతూ ఆ స్థలం దాటిపోయాడు.

ఆ ఊరేగింపులో శివశంకర్ గుప్తా కూడా సైకిలు మీద ఇంటికి పోతున్నాడు. అతను కేంద్ర ప్రభుత్వంలో యు. డి. సి. గా ఉన్నాడు. రోజూ దినపత్రిక చదువుతాడు. ఫలానా రోడ్డు పక్క ఒక మనిషి చలికి కొయ్యబారి చనిపోయాడని ఆయన దినపత్రికలో చదవగానే అతని గుండె చెరువు అయిపోతుంది. పది నిమిషాలపాటు అతను ఆ నిర్భాగ్యుడి గురించి తలుచుకుంటూ కంట తడి పెట్టుకుంటాడు. అతని హృదయం చాలా కోమలమైంది. అతని పిల్లల్లో ఎవరికైనా కాస్త నలతగా గాని ఉంటే వెంటనే ఆస్పత్రికి తీసుకు వెళతాడు దానివల్ల ఆఫీసుకి ఎంత ఆలస్యం అయినా ఫరవాలేదు. అతనూ బిచ్చగాడిని చూశాడు. అతని హృదయం కూడా ద్రవించింది. 'పాపం ఇంకో గడియో, క్షణమో లా ఉన్నాడు. నేనుమాత్రం ఏమి చేయగలను?' అని అతను అనుకున్నాడు. అతని బాస్ పాడయిందన్న మాటమాత్రం నూటికి నూరు పాళ్ళు నిజం. అతను బరువుగా సైకిలు తొక్కుకుంటూ ముందుకు వెళ్ళిపోయాడు.

కాదిర్ మధ్యాహ్నమే చావు బ్రతుకుల్లో ఉన్న మనిషిని చూశాడు కాని, 'నాకేం? ఇంతమంది మనుషులు వాడి ముందు తిరుగుతూ పట్టించుకోవడం లేదు. అలాంటిది నా కెందుకు? నన్నే ఎవ్వడు' అని అనుకున్నాడు. ఇప్పుడు కళ్ళ ఎదురు [illegible] చూడగానే అతడికి ఒక సందేహం కలిగింది — [illegible] ఆకలితో చావడు లేదు కదా అని. ఆకలిలో చావడం [illegible] కాదిర్‌కి బాగా తెలుసు. ఆకలి కదా మనిషిని ముష్టివాడినీ, దొంగనీ, స్మగ్లర్నీ చేస్తోంది! "[illegible]డు దానిలో ఏ పని చేయ [illegible]ంతంగా చేయలేక మెల నేలసున్నా డులా ఉంది' అనుకున్నాడు కాదిర్.

కాదిర్ పొయ్యి రాజేశాడు. కుండలోంచి నీళ్ళు తీసి చిన్న కుండలో పోసి, [illegible] నీళ్ళు పోసి పొయ్యిమీద పెట్టాడు. మళ్ళీ మంచం మీద కూర్చుని బీడీ తీసి ముట్టించాడు. నోటి నిండుగా ఒక బూతు తిట్టు తిట్టి ఉమ్మాడు. అతడికి అది అలవాటే. ఎవడిని తిడతాడో అతడికే తెలియదు. అలా కొంతసేపు కూర్చుని లేచి రోడ్డు అవతలవైపు వెళ్ళాడు. బిచ్చగాడు అలాగే పడి ఉన్నాడు

దగ్గరగా వెళ్ళి చూశాడు కాదిర్, బిచ్చగాడిని—"నీకేమిటి రోగం?" అని అడిగాడు. బిచ్చగాడు ఏమీ బదులు చెప్పలేదు అలాగే నిర్లిప్తంగా చూశాడు. "ఆకలేస్తోందా? ఏమైనా తింటావా?" అని అడిగాడు కాదిర్. బిచ్చగాడు ఏమీ జవాబు చెప్పలేదు.

కాదిర్ తిరిగి తన గుడిసెలోకి వచ్చాడు. కొద్దిసేపటికి నీళ్ళు మరిగింది. కాస్త ఉప్పు వేసి నిప్పుమీద దించాడు. తరవాత [illegible] [illegible] పిండి తీసి తడిపి రొట్టెలు ఒత్తి [illegible] రెండు [illegible] రొట్టెలు, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]గాడి [illegible] [illegible]. [illegible] బిచ్చగాడి గొంతులోకి [illegible] లేదు. 'ఈడు రొట్టె తినే స్థితిలో లేడే! వేడి టీ [illegible]' అనుకున్నాడు. [illegible] టీ బడ్డీ [illegible] వెళ్ళి ఒక గ్లాసు టీ [illegible] ఆ టీ వాడు కాదిర్‌కు [illegible] పెడతాడు. టీ తీసుకొచ్చి బిచ్చగాడి గొంతులో పోయబోయాడు. లాభం లేదు. రెండు మూడు గుక్కలు తాగగలిగాడు, అంతే.

'ఇంతే ఆస్పత్రే [illegible]డికి గతి' అని నిశ్చయించుకున్నాడు కాదిర్ [illegible] ఆస్పత్రికి వెళ్ళాడు. డాక్టర్లతో మాట్లాడాడు. వాళ్ళలో ఒకరు, డిగ్రీ తీసుకునేటప్పుడు తాను చేసిన ప్రమాణాన్ని మరిచినట్టుంది. "చనిపోయేవరకు మనిషి ప్రాణాలు కాపాడడం మా విధి" అన్నాడు అతను. [illegible] [illegible] పంపించే ఏర్పాటు కూడా చేశాడు.

తిరిగి వచ్చాడు కాదిర్ [illegible] [illegible] లో పడి ఉన్నాడు బిచ్చగాడు [illegible] [illegible] తడిసి ఉన్నాయి [illegible] ఆ [illegible]లో చూసి కాదిర్ [illegible] [illegible]పోయింది. ఎక్కడ పుట్టాడో, [illegible] పెరిగాడో, పాపం! పేరు కూడా తెలియదు. మతం [illegible] [illegible] తెలియదు. కాని, సాటి [illegible]దేకదా? ఒక పాతగుడ్డ, [illegible] [illegible], ఆ బిచ్చగాడి శరీరాన్ని శుభ్రంగా [illegible]డు. ఆ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], తల్లి బిడ్డను శుభ్రపరిచినట్లు శుభ్రపరిచాడు కాదిర్ ఆ బిచ్చగాడిని.

ఇంతలో ఏంబులెన్స్ వచ్చింది. కాదిర్ ఆ బిచ్చగాడిని ఏంబులెన్స్‌లో ఎక్కించడంలో సహాయం చేశాడు. ఏంబులెన్స్ బయలుదేరింది. ఒక [illegible] [illegible] [illegible] బీడీ ముట్టించి, కాండ్రించి ఉమ్మాడు కాదిర్. ఎదురుగా [illegible] రోంపులా సైకిళ్ళు, కార్లు, [illegible] వెళుతూనే ఉన్నాయి.

సిమెంటు, ఇనుముతో నిర్మించబడిన ఈ మహారణ్యంలో, సంపై లక్షల రోటోం మధ్య కొట్టుకునే గుండె కాదిర్ ఒక్కడిదేనా? ఢిల్లీ భారత దేశపు గుండె, మరి ఢిల్లీకి గుండె ఉందా? ★

ఏడుపు చూపు

ఫోటో:— ఎస్. రాజేష్ (హైదరాబాదు)